

Kulturmiljöfrågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlas motioner om kulturmiljövård m.m. som väcktes under allmänna motionstiden hösten 2002. Motionsyrkandena rör skydd för och bidrag till fornminnen, vissa byggnader och kulturmiljöer, placering av fornynd, skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål, nya objekt på Unescos världsarvslista samt frågor om internationella konventioner.

Samtliga motionsyrkanden avstyrks av utskottet.

I betänkandet finns fem reservationer och två särskilda yttranden.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Utskottets överväganden	5
Inledning.....	5
Skydd för och bidrag till fornminnen	5
Fyndfördelning	11
Skydd för och bidrag till vissa byggnader och kulturmiljöer.....	12
Skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål	15
Nya objekt på Unescos världsarvslista	16
Internationella konventioner.....	17
<i>Reservationer</i>	22
1. Kostnadsansvaret vid arkeologiska undersökningar (punkt 1), (c)	22
2. Utbildning om kulturhistoriska lämningar i skogen (punkt 3), (kd, c)	22
3. Översyn av kulturminneslagen (punkt 4), (kd, c)	23
4. Placering av fornfynd (punkt 6), (c)	23
5. Förvaltningen av kulturhistoriskt unika anläggningar (punkt 9), (m)	24
<i>Särskilda yttranden</i> ,	26
1. Historiska lämningar på kyrkans mark (punkt 2), (c)	26
2. Utvecklingen inom kulturmiljöområdet (punkt 10), (kd)	26
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag.....	27

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Kostnadsansvaret vid arkeologiska undersökningar

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr246 och 2002/03:Kr247.

Reservation 1 (c)

2. Historiska lämningar på kyrkans mark

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr312.

3. Utbildning om kulturhistoriska lämningar i skogen

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr208 yrkande 2.

Reservation 2 (kd, c)

4. Översyn av kulturminneslagen

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr208 yrkande 1 och 2002/03: MJ425 yrkande 7.

Reservation 3 (kd, c)

5. Skydd för skeppsvrak

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr310 och 2002/03:Kr311 yrkandena 1 och 2.

6. Placering av fornfynd

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr336 yrkande 21, 2002/03:Kr357 yrkande 1 och 2002/03:N266 yrkande 11.

Reservation 4 (c)

7. Byggnadsminnesförklaring av sjömärket Valen

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr289.

8. Bidrag till kulturmiljövård

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr283.

9. Förvaltningen av kulturhistoriskt unika anläggningar

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr220.

Reservation 5 (m)

10. Utvecklingen inom kulturmiljöområdet

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr231.

11. Skydd för allmogeföremål

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr221.

12. Nya objekt på Unescos världsarvslista

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr232, 2002/03:Kr313 och 2002/03:Kr354.

13. Andra länders tillträde till 1970 års Unescokonvention

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr238 yrkande 7.

14. Ändring av nuvarande lagstiftning

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr238 yrkande 8.

15. Unidroitkonventionen

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr238 yrkandena 3 och 4.

16. Haagkonventionen

Riksdagen avslår motion 2002/03:Kr238 yrkandena 5 och 6.

17. Unescos konvention om skydd av det marina kulturarvet

Riksdagen avslår motionerna 2002/03:Kr238 yrkandena 1 och 2 samt 2002/03:Kr311 yrkande 3.

Stockholm den 6 februari 2003

På kulturutskottets vägnar

Lennart Kollmats

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Lennart Kollmats (fp), Annika Nilsson (s), Lars Wegendal (s), Eva Arvidsson (s), Paavo Vallius (s), Gunilla Tjernberg (kd), Peter Pedersen (v), Lena Adelson Liljeroth (m), Tommy Ternemar (s), Cecilia Wikström (fp), Birgitta Sellén (c), Göran Persson i Simrishamn (s), Anna Lindgren (m), Gunilla Carlsson i Hisings Backa (s), Rossana Dinamarca (v), Matilda Ernkrans (s) och Henrik Westman (m).

Utskottets överväganden

Inledning

Som ett led i arbetet med att följa upp riksdagens tidigare beslut har utskottet i januari 2003 låtit sig informeras av Riksantikvarieämbetet (RAÄ) under ett studiebesök hos myndigheten. Bland annat berördes frågor om kulturmiljövårdens mål, som beslutats av riksdagen våren 2000 (prop. 1998/99:114, bet. 1999/2000:KrU7, rskr. 1999/2000:196). Utskottet erhöll även information om kulturmiljövårdens organisation och om uppdragsarkeologins förutsättningar samt om RAÄ:s uppgifter att dels vara central myndighet med tillsynsansvar, dels utföra egna arkeologiska undersökningar. Bland övriga frågor som berördes kan nämnas ämbetets uppgift att överlåta statens rätt till fornyfynd på ett museum (s.k. fyndfördelning) samt RAÄ:s samverkan med Svenska kyrkan.

Skydd för och bidrag till fornminnen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslagen om

- kostnadsansvaret vid arkeologiska undersökningar, *jämför reservation 1 (c)*,
- historiska lämningar på kyrkans mark,
- utbildning om kulturhistoriska lämningar i skogen, *jämför reservation 2 (kd, c)*
- översyn av kulturminneslagen, *jämför reservation 3 (kd, c)* och
- skydd för skeppsvrak.

Bakgrund

Lagen (1988:950) om kulturminnen m.m., KML, innehåller definitioner av begreppen fasta fornlämningar och fornyfynd samt bestämmelser om skydd, vård och undersökning av fornlämning och plats, där fornyfynd påträffats (2 kap. KML). Fasta fornlämningar är lämningar efter människors verksamhet under forna tider som är varaktigt övergivna, t.ex.

- gravar, gravbyggnader och gravfält, samt kyrkogårdar och andra begravningsplatser,
- lämningar av bostäder, boplatser och arbetsplatser samt kulturlager som uppkommit vid bruket av sådana bostäder eller platser, liksom lämningar efter arbetsliv och näringsfång,
- färdvägar och broar, hamnanläggningar, vårdkasar, vägmärken, sjömärken och likartade anläggningar för samfärdsel samt gränsmärken och labyrinter,
- skeppsvrak, om minst etthundra år kan antas ha gått sedan skeppet blev vrak.

I 2 kap. KML regleras också

- skydd, vård och undersökning av fornlämning och plats där fornyfynd påträffats,
- ingrepp i fast fornlämning (inkl. frågan om kostnadsansvar i 14 §),
- inlösen och hittelön vid fornyfynd samt
- fyndfördelning.

Av KML framgår vidare att den som avser att uppföra en byggnad, en anläggning eller genomföra ett annat arbetsföretag i god tid bör ta reda på om någon fast fornlämning kan beröras av företaget och i så fall snarast samråda med länsstyrelsen (2 kap. 10 §). Ett kostnadsansvar för arkeologiska undersökningar åvilar den som svarar för arbetsföretaget (2 kap. 14 §).

RAÄ har i sin publikation Beslut om ingrepp m.m. i fornlämning och fornlämningsområde lämnat rekommendationer för tillämpning av bestämmelserna i 2 kap. 10–14 §§ KML. I publikationen sägs bl.a. följande om kostnadsansvar (s. 26 f.).

Enligt KML är det ett nationellt intresse att bevara fornlämningar. Varje tillstånd innebär att ett undantag görs från denna grundinställning. Det är därför ett samhällsintresse att resultaten från uppdragsarkeologin tas till vara och kan tillgodogöras forskningen och allmänheten. Resultaten kan användas för att förklara fornlämningarnas art och betydelse och deras samband med topografin och landskapet. Undersökningarna kan på så sätt motivera skydd och bevarande av andra fornlämningsmiljöer. Företagets kostnadsansvar vilar bl.a. på denna grund. Reglerna för kostnadsansvar anges i 2:14 KML. Enligt huvudregeln ska kostnaderna för för- och slutundersökningar m.m. enligt 2:13 § KML betalas av arbetsföretaget.

Priset är den avgift företagaren betalar en undersökare för att denna ska genomföra undersökningen i överensstämmelse med den omfattning som länsstyrelsen bestämt. Beloppets storlek beror bl.a. på den timkostnad undersökaren debiterar och på de kostnadslag som ingår i taxan. Kostnader som inte väsentligt överskrider det beslutade beloppet kan dock åläggas företaget efter förnyad prövning av länsstyrelsen. Detta motiveras av svårigheten att exakt beräkna omfattningen och kostnaderna för en undersökning.

Enligt förordningen (1993:379) om bidrag till kulturmiljövård prövas frågor om bidrag av RAÄ eller, efter RAÄ:s bemyndigande, av länsstyrelsen. Bidragsmedlen anvisas under anslaget 28:26 Bidrag till kulturmiljövård (utgiftsområde 17).

En utförlig redogörelse för aktuella bestämmelser m.m. som rör fornlämningar i skogen återfinns i kulturutskottets betänkande från våren 2002 2001/02:KrU19 s. 24 f. Där beskrivs bl.a. det nationella miljö kvalitetsmålet Levande skogar samt Skogsstyrelsens och RAÄ:s projekt Skog och historia.

Motionerna

Förslagen i två av de nu aktuella motionerna, Kr246 (fp) och Kr247 (s), berör *kostnadsansvaret vid arkeologiska undersökningar* och syftar till en förbättrad ersättning till den företagare, som planerat ett arbetsföretag som innebär ingrepp i en fornlämning. I båda motionerna sägs det att utgrävningar av

arkeologiska fynd kan bli mycket dyra och därmed riskerar att äventyra hela byggprojektet. I motion Kr246 (fp) hävdas att det finns risk för att exploatören frestas att förstöra fornfynd för att slippa undersökningskostnaderna. Kostnadsansvaret borde därför kunna delas mellan exploatören, staten och kommunen, menar motionären. Motionären kan även tänka sig att en fond skulle kunna inrättas ur vilken exploatörer skulle kunna ansöka om bidrag för att möta kostnaderna i samband med arkeologiska fynd.

I motion Kr312 (c) yrkas att *historiska lämningar på kyrkans mark* skall jämföras med andra historiska lämningar när det gäller rätten att söka kostnadsbidrag.

I motion Kr208 (kd) föreslås att *utbildningen i fråga om kulturhistoriska lämningar i skogen* skall öka och erbjudas skogsägare och företag som erbjuder skogsbrukstjänster (yrkande 2).

Frågor om kulturmiljövården i skogen behandlas i två motioner, motion Kr208 (kd) yrkande 1 och MJ425 (kd) yrkande 7. I båda motionerna begärs en *översyn av kulturminneslagen* i syfte att införa en regel om ersättning till markägare för inskränkning i brukandet av marken inom fornlämningsområden.

I två motioner, Kr310 (s) och Kr311 (mp) yrkande 1, påtalas att skeppsvrak som förlist för mindre än 100 år sedan saknar skydd enligt kulturminneslagen och därför är utsatta för ”plundring”. *Skyddet för skeppsvrak* bör därför stärkas. I motion Kr311 (mp) föreslås att kriteriet för förlisningstidpunkt bör ändras till att gälla vrak förlista för 50 år sedan eller mer. Vidare föreslår motionären bakom Kr311 (mp) att Sverige skall verka internationellt inom Nordiska rådet och EU för att fartyg som förlist för 50 år sedan eller mer skall erhålla skydd lagstiftningsvägen (yrkande 2).

Utskottets ställningstagande

De förslag om *kostnadsansvaret vid arkeologiska undersökningar* som framförts i motionerna Kr246 (fp) och Kr247 (s) och som syftar till att ersättningsmöjligheterna för exploatörer skall förbättras föranleder utskottet till följande överväganden.

Utskottet konstaterar att det inte är förvånande att olika intressen kan stå i strid med varandra. Å ena sidan är det en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön, vilket tydligt uttrycks i KML. Å andra sidan kan det finnas ett intresse, som på en och samma gång är samhällligt och finns hos entreprenörer, nämligen att bebygga eller på annat sätt exploatera mark, där det finns fornlämningar. Då det gäller frågan om kostnadsansvaret för arkeologiska undersökningar vidhåller utskottet sin tidigare inställning. Således bör den som utför ett arbetsföretag också – med de undantag som anges i 2 kap. 14 § KML – svara för kostnader för åtgärder i form av undersökningar m.m. (Jfr bl.a. bet. 2001/02:KrU19 s. 16 och 18–19.)

Syftet med nu aktuella motioner är att den statliga ersättningen som enligt KML och förordningen (1993:379) om bidrag till kulturmiljövård utgår till

den s.k. exploatören skall förbättras, vilket ytterst är en budgetfråga. Utskottet utgår från att regeringen i den sedvanliga budgetprövningen beaktar de behov som kan finnas inom kulturmiljövårdsområdet och väger dessa behov mot andra angelägna bidragsändamål i statsbudgeten.

Vidare påtalas i motion Kr246 (fp) att det finns risk för att den som utför ett arbetsföretag (exploatören) frestas att förstöra fornfynd för att slippa undersökningskostnaderna. Utskottet förutsätter att de kulturmiljövårdande myndigheterna noga följer exploateringsärenden i områden där det kan finnas fornlämningar. Till sin hjälp har samtliga inblandade bl.a. RAÄ:s fornminnesregister, ett nationellt register med uppgifter om fornlämningar och andra kulturhistoriska lämningar i hela landet. I dag innehåller registret information om närmare en miljon fasta fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar.

Slutligen vill utskottet i sammanhanget erinra om att Riksdagens revisorer i rapporten Arkeologi på uppdrag nyligen har framfört att det finns brister i kostnadskontrollen av arkeologiska undersökningar och att exploatören, som skall betala för de arkeologiska tjänsterna, har små möjligheter att påverka och kontrollera de kostnader som länsstyrelserna beslutar om (rapport 2002/03:3). Revisorernas rapport har remitterats och avses senare att resultera i förslag till riksdagen.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motionerna Kr246 (fp) och Kr247 (s).

Förslaget i motion Kr312 (c) syftar till att *historiska lämningar på kyrkans mark* skall jämföras med andra historiska lämningar när det gäller rätten att söka kostnadsbidrag.

Utskottet konstaterar att en fornlämning, som återfinns t.ex. i skog ägd av kyrkan, skall skyddas enligt bestämmelserna i 2 kap. KML och att statsbidrag får lämnas för bl.a. vård av fornlämningar enligt förordningen (1993:379) om bidrag till kulturminnen. Särskilda bidragsmedel anvisas över statsbudgeten under anslaget Bidrag till kulturmiljövård (28:26).

I den mån motionen skulle avse kyrkliga kulturminnen, dvs. kyrkobyggnader, kyrkotomter, kyrkliga inventarier och begravningsplatser, kan nämnas att det fr.o.m. år 2002 finns ett särskilt anslag i statsbudgeten för kyrkoantikvarisk ersättning som disponeras av Svenska kyrkan (se bestämmelserna i 4 kap. KML).

Motion Kr312 (c) synes vara tillgodosedd och avstyrks därför av utskottet.

I tre motionsyrkanden behandlas frågor som rör fornlämningar i skogsmark. I motion Kr208 (kd) yrkande 2 behandlas frågan om *utbildning om kulturhistoriska lämningar i skogen*.

En utförlig redovisning av bl.a. det nationella miljökvalitetsmålet Levande skogar återfinns i kulturutskottets betänkande 2001/02:KrU19 s. 23 f. Målet, som bl.a. innebär att kulturminnen och kulturmiljöer skall värnas, skall följas upp av länsstyrelserna.

Även projektet Skog och historia redovisades i samma betänkande (bet. s. 25). Projektet är rikstäckande och drivs gemensamt av Skogsstyrelsen

och RAA. Inventering, utbildning och kommunikation är projektets tre grundpelare. Myndigheternas roll i projektet är att samordna och ha ett övergripande ansvar för centrala frågor kring inventering, utbildning och information för de regionala projekt som sedan tidigare pågår i landet. På regional nivå drivs projekten av skogsvårdsstyrelserna, länsstyrelserna och länsmuseerna under medverkan av länsarbetsnämnderna.

Utskottet konstaterar – liksom vid föregående riksmöte – att myndigheterna inom ramen för projektet Skog och historia har i uppgift att samordna och ta ett övergripande ansvar för centrala frågor kring bl.a. utbildning och information för de regionala projekt som pågår i landet. Vidare erinrar utskottet om att länsstyrelserna, de regionala museerna och skogsvårdsstyrelserna gemensamt och tillsammans med Lantbrukarnas Riksförbund gör utbildningsinsatser då det gäller kulturmiljövård i skogen.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet motion Kr208 (kd) yrkande 2.

Den begäran om en *översyn av kulturminneslagen* som framställdes i två motioner, Kr208 (kd) yrkande 1 och MJ425 (kd) yrkande 7, grundar sig bl.a. på uppfattningen att skogsbruket tvingas bli orationellt genom att hänsyn måste tas till fornminnen och att skogsägarna bör erhålla ersättning för inskränkning i brukandet av skogen.

Utskottet som avstyrkte motioner med samma syfte som de nu aktuella under föregående riksmöte, uttalade då bl.a. följande.

Av 2 kap. 15 § KML framgår vilka bestämmelser som gäller för att en markägare skall erhålla ersättning om han ej får tillstånd av länsstyrelsen att rubba, ändra eller ta bort en fast fornlämning. Den grundläggande förutsättningen för att erhålla ersättning är att fornlämningen är helt okänd och utan synligt märke ovan jord. En ytterligare förutsättning är att det vägrade tillståndet vållar sökanden betydande hinder eller olägenhet.

Enligt utskottets uppfattning är det beklagligt om brukarintresset ställs mot bevarandebeståndet. Det är utskottets förhoppning att markägare, brukare och entreprenörer genom ökad kunskap om de kulturhistoriskt intressanta och värdefulla lämningar som finns i skogsmarken också får ökad förståelse för behovet av skydd för de kulturarvsvärden och kulturhistoriska spår som finns kvar från forna tider i skogen i form av odlingsrösen, husgrunder, fångstgropar m.m. De informations- och utbildningsinsatser som redan görs och som kommer att fortsätta inom ramen för projektet Skog och historia kan komma att få stor betydelse för markägarnas och brukarnas inställning i dessa frågor. Inom ramen för projektet bör också erfarenheter kunna samlas om i hur stor omfattning markägarna i realiteten tvingas till inskränkning i markanvändningen och därigenom anser sig gå miste om intäkter.

Det ankommer på de kulturmiljövårdande myndigheterna att kontinuerligt följa upp effekterna av gällande bestämmelser, att hålla sig underrettade om eventuella problem som följer av dessa och att till regeringen rapportera om problemen och föreslå de ändringar av gällande bestämmelser som bedöms vara nödvändiga. Enligt utskottets uppfattning finns det inte anledning att från riksdagens sida nu göra ett uttalande om en översyn av KML eller en översyn av hur röjningsrösen hanteras enligt kulturminneslagen.

Utskottet intar alltjämt samma inställning i frågan och avstyrker därför motionerna Kr208 (kd) yrkande 1 och MJ425 (kd) yrkande 7.

Förslag om att stärka *skyddet för skeppsvrak* har framförts motionsvägen i motionerna Kr310 (s) och Kr311 (mp).

Skyddet för skeppsvrak infördes i fornminneslagstiftningen år 1967. Av proposition 19 år 1967 med förslag till lag angående ändring i lagen den 12 juni 1942 (nr 350) om fornminnen, m.m. framgår att föredragande statsrådet kommit fram till att åtskilliga äldre skeppsvrak otvivelaktigt hade ett betydande kulturhistorisk intresse och att det därför förelåg ett behov av lagstiftningsåtgärder på området. Den tidsgräns som statsrådet ansåg vara lämplig sattes till 100 år. I den departementspromemoria som låg till grund för regeringens förslag hade 150 år förordats som tidsgräns. Några mer ingående resonemang om tidsgränsen fördes inte i 1967 års proposition och inte heller i tredje lagutskottets utlåtande (3LU s. 14 f.) med anledning av propositionen (s. 21 f.).

Tidsgränsen behandlades kortfattat i prop. 1987/88:104 Kulturmiljövård. I propositionen föreslogs att det i en ny lag, kulturminneslagen, skulle tas in bestämmelser om fornminnesvärden, vilka skulle ersätta fornminneslagen. Föredragande statsrådet uttalade då att det kan "ifrågasättas om hundraårsgränsen bör bibehållas för skeppsvrak. Jag föreslår dock inte någon ändring på denna punkt. Det får ankomma på RAÄ att göra den samlade värderingen om behovet av vidgat lagskydd för skeppsvrak och i så fall återkomma till regeringen med förslag därom" (prop. s. 35). Kulturutskottet och därefter riksdagen anslöt sig till förslaget i propositionen (bet. KrU 1987/88:21 s. 10, rskr. 1987/88:390).

Utskottet som under föregående riksmöte behandlade motioner liknande de nu aktuella ansåg att det med bibehållen tidsgräns kunde finnas en risk att en del av vårt kulturarv går förlorat. Utskottet fann emellertid att RAÄ såsom ansvarig myndighet för frågor om kulturarvet borde bedöma om hundraårsgränsen bör bibehållas eller om lagskyddet för skeppsvrak bör vidgas.

Utskottet har alltjämt samma inställning i denna fråga men vill tillägga följande.

Den alltmer avancerade dyktekniska utrustning som numera finns att tillgå gör det lättare att lokalisera och hämta upp föremål från skeppsvrak. Risker för upptäckt vid brott är sannolikt inte stor. Utskottet har därför förståelse för den oro som uttrycks i nu aktuella motioner för att de kulturhistoriskt värdefulla vrak som förlöst för mindre än 100 år sedan kan både skadas och plundras. Det bör emellertid sägas att även dessa fartyg kan antas ha skydd av såväl civilrättslig som straffrättslig karaktär.

Enligt utskottets uppfattning bör det inte uteslutas att en lagändring då det gäller tidsgränsen kan behöva utredas. Utskottet har inhämtat att RAÄ inlett diskussioner med Statens sjöhistoriska museer och några ideella föreningar om behovet av en ändrad tidsgräns. De diskussioner som påbörjats bör emellertid inte föregripas.

Vidare anser utskottet – med anledning av förslaget i motion Kr311 (mp) yrkande 2 – att det inte finns någon anledning för Sverige att internationellt verka för en ändring av hundraårskriteriet så länge detta kriterium finns kvar i den svenska kulturminneslagen.

Utskottet har således kommit fram till att föreslå att riksdagen skall avslå motionerna Kr310 (s) och Kr311 (mp) yrkandena 1 och 2.

Fyndfördelning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslaget om
– placering av fornfynd, *jämför reservation 4 (c)*.

Bakgrund

De regler som gäller vid fördelning av fornfynd och den praxis som tillämpas vid RAÄ har beskrivits av utskottet vid olika tillfällen och återges här på nytt. Jfr bl.a. bet. 2001/02:KrU19 s. 19–20.

Med fornfynd menas enligt KML föremål som saknar ägare när de hittas och som påträffas i eller vid en fast fornlämning och har samband med denna eller påträffas under andra omständigheter och kan antas vara minst 100 år gamla (2 kap. 3 § KML). Fornfynd tillfaller med vissa undantag staten (2 kap. 3, 4 §§). Enligt lagen får RAÄ genom fyndfördelning överlåta statens rätt till fornfynd på museum som åtar sig att vårda det i framtiden på ett tillfredsställande sätt (2 kap. 17 § KML). Myndigheten Statens historiska museer skall särskilt förvalta och vårda de fornfynd som RAÄ beslutar tillföra myndigheten.

RAÄ:s praxis på området innebär följande. Om det från lokalt eller regionalt håll inte har framförts några önskemål om att fyndet skall placeras på museum nära fyndplatsen, placeras föremålet i Statens historiska museum (Historiska museet). Om det regionala museet eller stadsmuseerna i Stockholm, Göteborg och Malmö önskar ta hand om fyndet skall museet i fråga lämna in en ansökan härom till RAÄ. Ansökan remitteras till Historiska museet som tillstyrker eller avstyrker den. Ett skäl för Historiska museet att avstyrka en ansökan kan exempelvis vara att fyndet har nationellt intresse och bör var tillgängligt för forskare eller att föremålstypen från regionen saknas i de nationella samlingarna. Ett annat skäl kan vara att det nya fyndet hör ihop med föremål som redan finns på Historiska museet från samma fyndplats och att samtliga fynd från en fyndplats bör hållas ihop. För att en ansökan skall tillstyrkas krävs att kriterier rörande säkerhet m.m. är uppfyllda.

Motionerna

I tre motioner behandlas frågan om var *fornfynd skall placeras*.

I motionerna Kr336 (c) yrkande 21 och Kr357 (c, fp, mp) yrkande 1 föreslås att riksdagen skall tillkännage för regeringen att fornfynd skall visas i

museum så nära fyndplatsen som möjligt. I motion Kr357 (c) sägs vidare att en del av de fornyfynd som hittas visas på regionala och lokala museer, men att stora och dyrbara fynd sänds till Statens historiska museum i Stockholm.

I motion N266 (fp) yrkande 11 föreslås att gotländska fornyfynd skall förvaras och visas på Gotland.

Utskottets ställningstagande

Med tanke på att kulturarvet speglar en bygds historia och bidrar till att ge invånare en hemhörighet och identitet har utskottet förståelse för de önskemål som framförs i här aktuella motioner om att fynden skall placeras i närheten av den plats där de grävts fram.

För att *fornfynden* skall kunna *placeras* på de regionala museerna är det emellertid av avgörande betydelse att kraven på säkerhet m.m. är tillgodosedda. För närvarande placeras och förvaras mellan 70 och 80 % av de fynd som grävs fram på de regionala museerna på deras begäran (se t.ex. prop. 1996/97:99 s. 15). Övriga fynd tas om hand av Statens historiska museum, som är arkeologiskt ansvarsmuseum. Utskottet har inhämtat att det mellan RAÄ och Statens historiska museum pågår en diskussion om möjligheten att tillämpa en förenklad och regionaliserad fyndhantering. Vidare vill utskottet i sammanhanget erinra om den möjlighet som Statens historiska museum har att för statens räkning under en tidsbegränsad period låna ut eller på lång sikt deponera föremål i museerna. Nu liksom vid tidigare tillfällen anser utskottet att en generös policy bör tillämpas vid utlåning av museiföremål, när så är möjligt och under förutsättning att bl.a. säkerheten för föremålen kan garanteras. (Jfr bet. 2001/02:KrU14 s. 19 f.)

Sammantaget har utskottet kommit fram till att resultatet av de pågående diskussionerna mellan RAÄ och Statens historiska museum bör avvaktas. Förslag som syftar till att ändra gällande bestämmelser i kulturminneslagen och rådande praxis vid fyndhanteringen bör således inte tillstyrkas. Motionerna Kr336 (c) yrkande 21, Kr357 (c, fp, mp) yrkande 1 och N266 (fp) yrkande 11 avstyrks.

Skydd för och bidrag till vissa byggnader och kulturmiljöer

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslagen om

- byggnadsminnesförklaring av sjömärket Valen,
- bidrag till kulturmiljövård,
- förvaltningen av kulturhistoriskt unika anläggningar, *jämför reservation 5 (m)* och
- utvecklingen inom kulturmiljöområdet.

Bakgrund

Skyddet av kulturmiljöer m.m. regleras i tre olika lagar, nämligen lagen (1988:950) om kulturminnen, miljöbalken och plan- och bygglagen (1987:10). För en utförlig redogörelse för innehållet i bestämmelserna hänvisas till utskottets betänkande 2001/02:KrU19 s. 29 f. Här redovisas endast – och i korthet – några av de bestämmelser som har relevans för de motioner som behandlas i detta avsnitt.

Kulturminneslagen innehåller bestämmelser om byggnadsminnen (3 kap.). Av lagen framgår att en byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras för byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde (3 kap. 1 § KML). Länsstyrelsen skall genom skyddsbestämmelser ange på vilket sätt byggnaden skall vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras (3 kap. 2 § KML). Av 3 kap. 4 § KML framgår att fråga om en byggnad bör förklaras för byggnadsminne kan väckas av var och en genom ansökan eller tas upp av länsstyrelsen på eget initiativ samt att det är länsstyrelsen som beslutar i ärendet.

För statliga byggnadsminnen gäller bestämmelserna i förordningen (1988:1229) om statliga byggnadsminnen m. m. Frågan om en byggnad skall förklaras för statligt byggnadsminne prövas av regeringen efter framställning från RAÄ.

Bidragsbestämmelser som bl.a. avser ombyggnad m.m. av kulturhistoriskt värdefull bostadsbebyggelse samt information m.m. i anslutning till kulturminnen och kulturmiljöer finns i förordningen (1993:379) om bidrag till kulturmiljövård. Bidragsmedlen anvisas under anslaget 28:26 Bidrag till kulturmiljövård (utgiftsområde 17). För budgetåret 2003 har nära 252 miljoner kronor anvisats (bet. 2002/03:KrU1, rskr. 2002/03:57). Av anslaget disponeras nära 239 miljoner kronor av RAÄ för bl.a. byggnadsvård och kulturstöd vid ombyggnad m.m. i huvudsak i enlighet med bestämmelserna i förordningen (1993:379) om bidrag till kulturmiljövård. Frågor om bidrag till kulturmiljövård prövas av RAÄ eller, efter RAÄ:s bemyndigande, av länsstyrelsen.

Regeringen har nyligen tillsatt en särskild utredare (Ku 2002:04) för att se över vissa frågor som rör bebyggelseskydd och skyddet för lösöre. Enligt de direktiv (dir. 2002:96 och 2003:16) som regeringen utfärdat skall utredaren

- utreda och lämna förslag till regler som innebär ett förbättrat skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse,
- utreda och lämna förslag till regler om skydd för kyrkstäder och
- utreda möjligheten till skydd för sådant lösöre som väsentligen bidrar till en byggnads kulturhistoriska värde.

Motionerna

En fråga om *byggnadsminnesförklaring* tas upp i motion Kr289 (kd). Motionären bakom motionen föreslår att riksdagen skall ge regeringen till känna att RAÄ skall anmodas att byggnadsminnesförklara *sjömärket Valen* i Öckerö kommun.

En fråga om *bidrag till kulturmiljövård* tas upp i motion Kr283 (c). I motionen föreslås att staten skall säkra Sätra brunns kulturhistoriska värden genom ersättning för de överkostnader som är förenade med restaureringen av brunnsbyggnaderna.

I motion Kr220 (m) föreslås att en ändring skall göras av förordningen (1993:379) om bidrag till kulturmiljövård. Motionärerna anser att ett engångsbelopp av statliga medel om högst 15 miljoner kronor skall kunna utgå till objektsanknutna stiftelser för *förvaltningen av vissa ur kulturhistoriskt perspektiv unika anläggningar*.

Mot bakgrund av att en minskning med 27 miljoner kronor av anslaget till kulturmiljövård (28:26 Bidrag till kulturmiljövården) föreslagits i budgetpropositionen för år 2003 yrkar motionären bakom motion Kr231 (s) att regeringen noga skall följa *utvecklingen inom kulturmiljöområdet*.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar med hänvisning till bestämmelserna i KML att det ankommer på länsstyrelsen att fatta beslut om byggnadsminnesförklaring. Enligt utskottets uppfattning finns det inte något skäl för riksdagen att ändra lagen på denna punkt. Förslaget om ett uttalande från riksdagen om *byggnadsminnesförklaring av sjömärket Valen* i motion Kr289 (kd) avstyrks.

I det föregående har utskottet redovisat vilka statliga medel som kan komma i fråga för kulturmiljövårdande insatser samt att frågor om *bidrag till kulturmiljövård* prövas av RAÄ eller, efter RAÄ:s bemyndigande, av länsstyrelsen. Utskottet finner inte någon anledning att riksdagen skall besluta om ändring av rådande bestämmelser. Därför avstyrks yrkandet i motion Kr283 (c) att riksdagen skall uttala sig för att Sätra brunns kulturhistoriska värden skall säkras genom statlig ersättning.

Då det gäller förslaget i motion Kr220 (m) om att införa en bidragsbestämmelse om särskilda engångsbelopp till stiftelser för *förvaltningen av vissa ur kulturhistoriskt perspektiv unika anläggningar* vill utskottet först peka på att förslaget möjlighet att genomföras i hög grad är en resurs- och budgetfråga. Vidare erinrar utskottet om att frågor om skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse m.m. för närvarande ses över av en särskild utredare. Utredaren har möjlighet att studera olika alternativ och åtgärder till skydd för bebyggelsen. I avvaktan på resultatet av utredningens arbete bör enligt utskottets uppfattning riksdagen inte uttala sig om en ändring av bidragsreglerna. Motion Kr220 (m) avstyrks.

Förslaget i motion Kr231 (s) syftar till att regeringen noga skall följa *utvecklingen inom kulturmiljöområdet*. Förslaget har framställts mot bakgrund av den neddragning som gjordes av anslaget 28:26 Bidrag till kulturmiljövård inför innevarande budgetår. Utskottet konstaterar att regeringens möjligheter att följa utvecklingen inom kulturmiljöområdet synes vara goda främst beroende på att RAÄ dels skall redovisa olika regeringsuppdrag, dels skall lämna återrapporter rörande måluppfyllelsen inom ämbetets olika verksamhetsgrenar (myndighetsarbete, kunskapsuppbyggnad, arkeologisk uppdragsverksamhet, vård, publikarbete). Utskottet tar för givet att regeringen och Kulturdepartementet kontinuerligt och noga följer detta liksom övriga politikområden. Yrkandet bör inte föranleda någon riksdagens åtgärd. Motion Kr231 (s) avstyrks således.

Skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsförslaget om
– skydd för allmogeföremål.

Bakgrund

Bestämmelser om skydd mot utförelse av vissa äldre kulturföremål finns i 5 kap. KML samt i förordningen (1988:1188) om kulturminnen m.m. Av KML framgår att äldre svenska och utländska kulturföremål som kan vara av stor betydelse för det nationella kulturarvet inte får föras ut ur landet utan särskilt tillstånd.

Frågor om tillstånd till utförelse skall prövas av någon av de fem tillståndsmyndigheterna Kungl. biblioteket, RAÄ, Riksarkivet, Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde eller Stiftelsen Nordiska museet.

Bestämmelser om ansvar för olövlighet utförelse av kulturföremål finns i lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

Motionen

I motion Kr221 (c) sägs att den olagliga utförelsen av allmoge- och kulturföremål från landet har stor omfattning. *Skyddet för allmogeföremål* bör därför förbättras och berörda myndigheter bör samverka för att på alla sätt motverka den olagliga utförelsen.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottets uppfattning är den fråga som tas upp i motion Kr221 (c) om *skydd för allmogeföremål* väl värd att beakta. Om vårt kulturarv i form av allmogeföremål och andra kulturföremål försvinner ut ur landet på olagligt sätt riskerar vi att förlora en av de viktiga länkar till det förflutna, som bidrar till att ge oss identitet och trygghet.

Från regeringens sida har nyligen olika åtgärder vidtagits för att komma till rätta med problemet. Kulturministern anordnade i början av hösten 2002 ett möte om olaglig utförsel av äldre kulturföremål, där olika myndigheter och kulturinstitutioner medverkade. Under mötet framkom att ambitionerna på området liksom t.ex. samarbetet mellan institutionerna behövde höjas.

Som ett resultat av mötet beslutade regeringen i september att uppdra åt RAÄ att i samråd med Nationalmuseum med Prins Eugens Waldemarsudde, Riksarkivet, Nordiska museet och Tullverket se över de insatser som görs för att förhindra olovlig utförsel av äldre kulturföremål (regeringsbeslut 12 2002-09-12, Ku2002/2068/Ka). I uppdraget ingår att

- föreslå en samlad strategi för området,
- analysera de problem med tillämpningen av reglerna om utförsel av kulturföremål som kan finnas,
- se över möjligheterna att ingå bilaterala överenskommelser på området samt
- undersöka hur samarbetet mellan berörda institutioner och dessas möjligheter till folkbildande insatser kan utvecklas.

RAÄ skall redovisa resultatet av uppdraget i en särskild rapport i samband med årsredovisningen för år 2002.

För att stärka samarbetet mellan Nordiska museet och Tullverket samt med andra berörda myndigheter beslutade regeringen i september 2002 att engångsvis tilldela Nordiska museet 400 000 kronor (regeringsbeslut 11 2002-09-12, Ku2002/548/Ka). Museet, som handlägger merparten av ansökningarna om exporttillstånd för äldre kulturföremål, har i dag ett samarbete med Tullverket, bl.a. i form av undervisning vid Tullskolan i Stockholm.

Med hänvisning till de vidtagna åtgärderna anser utskottet att förslaget i motion Kr221 (c) inte bör föranleda någon åtgärd från riksdagens sida. Motionen avstyrks därför.

Nya objekt på Unescos världsarvslista

Utskottets förslag i korthet

- Riksdagen bör avslå motionsförslagen om
- nya objekt på Unescos världsarvslista.

Bakgrund

För en utförlig redogörelse för Unescokonventionen om skydd för världens kultur- och naturarv, världsarvskonventionen, hänvisas till regeringens skrivelse 2001/02:171 Unescos världsarvskonvention och de svenska världsarvsobjekten samt till kulturutskottets betänkande 2001/02:KrU19.

Här kan nämnas att två tredjedelar av världsarven finns i Europa. Denna geografiska obalans har lett till att Europas länder vid Unescos generalför-samling år 1999 kom överens om att de i fortsättningen endast skulle få no-

minera ett objekt per land och år. I ovannämnda skrivelse 2001/02:171 bedömde den svenska regeringen att Sverige i framtiden borde vara mer restriktiv med att nominera nya världsarv, en bedömning som utskottet inte hade något att erinra mot utan delade till fullo.

Vidare kan nämnas att – då det gäller nya objekt på listan – det i första hand är RAÄ och Naturvårdsverket som skall lämna förslag till nomineringar till regeringen. Förslagen bör grundas på myndigheternas egna initiativ eller på initiativ av ägare eller förvaltare av kultur- eller naturobjekt eller av kommuner eller länsstyrelser där objekten är belägna. Regeringen har därefter att ta ställning till om nomineringsförslagen från myndigheterna skall föras vidare till Unesco. Det slutliga beslutet tas av Unescos världsarvskommitté (jfr bet. 2001/02:KrU19 s. 9).

Motionerna

I två motioner, Kr232 (s) och Kr313 (m), föreslås att Sverige skall ansöka om att Linnés födelsehem Råshult och hans födelsebygd, Stenbrohult, skall uppföras som natur- och kulturobjekt på Unescos världsarvslista.

I motion Kr354 (s) föreslås att Hälsingegårdarna skall nomineras som världsarv.

Utskottets ställningstagande

Som redovisats i det föregående bör det inte ankomma på riksdagen utan i första hand på myndigheterna RAÄ och Naturvårdsverket att föreslå regeringen att nominera nya objekt på världsarvslistan. Vidare gör utskottet likasom vid föregående riksmöte bedömningen att Sverige skall vara återhållsamt då det gäller nya nomineringar på världsarvslistan. Därmed avstyrker utskottet motionerna Kr232 (s), Kr313 (m) och Kr354 (s).

Internationella konventioner

Utskottets förslag i korthet

- Riksdagen bör avslå motionsförslagen om
- andra länders tillträde till 1970 års Unescokonvention,
 - ändring av nuvarande lagstiftning,
 - Unidroitkonventionen,
 - Haagkonventionen och
 - Unescos konvention om skydd av det marina kulturarvet.

Bakgrund

År 1970 antogs inom *Unesco* en konvention om åtgärder för att förbjuda och förhindra olovlig införsel, utförsel och överlåtelse av äganderätten till kulturegendom. Regeringen har nyligen beslutat att Sverige skall ansluta sig till

konventionen. De överväganden som föregått regeringens beslut i denna fråga återfinns i en promemoria från Kulturdepartementet (PM 2002-10-03).

Av promemorian framgår bl.a. att det inte krävts någon lagstiftning för Sveriges anslutning till konventionen, som nedan kallas 1970 års Unesco-konvention. Bland annat nämns att det i 6 kap. KML finns bestämmelser om återlämnande av olagligt bortförda kulturföremål. Ett kulturföremål som efter den 31 december 1994 olagligt förts bort från en stat som ingår i Europeiska unionens samarbetsområde (EES) och som finns i Sverige skall på begäran återlämnas till den staten.

Vidare framgår av promemorian s. 7 att staterna enligt artikel 7 b i konventionen åtar sig att förbjuda införsel av sådan kulturegendom som har stulits från en offentlig institution i en konventionsstat. Enligt artikel 8 skall överträdelser av ett sådant förbud sanktioneras med straff eller administrativa påföljder. Den svenska lagstiftningen innehåller inte något uttryckligt förbud av det slag som konventionen syftar på. Däremot kan ”den som, på ett sätt som är ägnat att försvåra ett återställande, tar befattning med något som är frånhänt annan genom brott dömas för häleri eller häleriförseelse. Att något är frånhänt annan genom brott avser inte endast brott där föremålet blivit taget ur annans besittning, såsom stöld, utan varje brott genom vilket någon förvärvat någon annans egendom och således berövat ägaren denna.”

Det internationella institutet för privaträttsunifikation, *Unidroit*, grundades år 1926 och är en mellanstatlig organisation med säte i Rom. Organisationens syfte är att medverka till harmonisering, koordinering och unifikation av privaträtten i olika länder. Organisationen förbereder och utarbetar förslag till konventioner och enhetliga lagar på privaträttens område.

Unidroitkonventionen från 1995 om återlämnande av stulna eller illegalt exporterade kulturföremål innehåller detaljerade regler om återlämnande av kulturföremål. Av ovan nämnda PM från Kulturdepartementet framgår att endast 16 stater, däribland Finland och Norge, har tillträtt konventionen (uppgiften avser oktober 2002).

Följande beskrivning av den s.k. *Haagkonventionen* har hämtats från kulturutskottets betänkande 1992/93:KrU4.

Efter förslag av regeringen i proposition 1983/84:133 om vissa frågor rörande Sveriges samarbete med Unesco godkände riksdagen våren 1984 dels 1954 års Unesco-konvention om skydd för kulturegendom i händelse av väpnad konflikt, den s.k. Haagkonventionen, samt konventionens tilläggsprotokoll, dels 1972 års Unesco-konvention om skydd för världens kultur- och naturarv, den s.k. Pariskonventionen (bet. KrU 1983/84:16, rskr. 227).

Syftet med Haagkonventionen är att värna om kulturminnesmärken och kulturföremål i händelse av väpnad konflikt, vid ockupation eller i inbördeskrig. De anslutna staterna förbinder sig att i fredstid förbereda skydd av kulturminnesmärken och kulturföremål och att i krigstid respektera sådan egendom. Vid ockupation skall kulturegendom skyddas av ockupationsmakten. Militär nödvändighet får dock åberopas i vissa fall för att överträda skyddsbestämmelserna.

Skyddet skall säkerställas genom att det införs bestämmelser i militära reglementen och att militär personal utbildas. Dessutom får ett antal un-

der konventionen skyddade utrymmen inrättas för att skydda vissa lösa kulturföremål. Ett särskilt emblem kan sättas på egendom som bedöms som skyddsvärd. Två grader av skydd förutsätts i konventionen: den egendom som åtnjuter den högsta graden av skydd skall registreras på en särskild lista hos Unesco och förses med tre av de särskilda emblem som konventionen föreskriver.

Sverige har ratificerat de båda konventionerna. Båda konventionerna trädde i kraft för Sveriges del den 22 april 1985.

Enligt artikel 8 i Haagkonventionen tillförsäkras kulturegendom av mycket stor betydelse ett särskilt skydd om den införs i konventionens internationella register för detta ändamål.

Den 2 november 2001 antog Unescos generalkonferens en *konvention om skydd av det marina kulturarvet*. Frågan avgjordes genom omröstning, varvid Sverige avstod från att rösta. Sverige avgav en röstförklaring, i vilken bevekelsegrunderna för att man avstod från att rösta utvecklades. Kulturministern har som skriftligt svar på en fråga i riksdagen redovisat bl.a. följande (svar på fråga 2001/02:122).

Två frågor var avgörande för att enighet inte kunde nås. De rörde kuststatens jurisdiktion inom den exklusiva ekonomiska zonen och på kontinentalsockeln. Många stater ansåg att Unesco-konventionens regler gick längre än vad som är tillåten kuststatsjurisdiktion enligt FN:s havsrättskonvention. Den andra frågan rörde statsfartygens ställning. Eftersom enighet inte kunde nås kommer flera stater sannolikt inte att ratificera konventionen, däribland stater som är aktiva i Östersjön och västerhavet. Detta innebär att det kommer att finnas två olika juridiska regimer som kan komma i konflikt med varandra. Eftersom en konvention bara gäller mellan de som anslutit sig till konventionen kommer den inte att kunna tillämpas mot de stater som inte anslutit sig. Estoniaavtalet har visat på vilka problem som kan uppstå i detta sammanhang. Det är mot denna bakgrund som Sverige valde att avstå i omröstningen.

Sverige utesluter dock inte en framtida anslutning till konventionen om den får ett brett stöd av stater, särskilt de som är aktiva i Östersjön. I avvaktan på detta är Sverige berett att ytterligare pröva möjligheterna till internationellt samarbete på regional nivå som inom Östersjön. Kulturdepartementet kommer fortsatt att arbeta med den frågan.

Motionerna

En rad yrkanden i motion Kr238 (mp) rör frågor om Sveriges tillträde m.m. till olika internationella konventioner.

Yrkande 7 i motion Kr238 (mp) syftar till att Sverige efter tillträdet till 1970 års Unescokonvention snarast skall verka internationellt för att de nordiska länderna och EU-staterna också skall tillträda konventionen.

Förslag om *ändring av nuvarande lagstiftning* finns i samma motion, Kr238 (mp). Motionären beklagar att regeringen gjort bedömningen att Sverige kan tillträda 1970 års Unescokonvention utan att någon förändring gjorts av svensk lag. Enligt motionären bör regeringen nu snarast verka för en lagändring som kriminaliserar import av kulturföremål som exporterats illegalt från sitt ursprungsland (yrkande 8).

Vidare föreslås i samma motion att Sverige snarast skall tillträda *Unidroit-konventionen* om stulna eller illegalt exporterade kulturföremål samt att den svenska regeringen skall verka internationellt för att de nordiska länderna och EU-staterna också skall tillträda konventionen (yrkandena 3 och 4).

Motionären föreslår vidare att regeringen snarast skall ratificera *Haagkonventionens* andra protokoll från år 1999 om skydd av kulturföremål i händelse av väpnad konflikt samt att regeringen skall verka internationellt i Norden och inom EU för att de nordiska länderna resp. EU-nationerna skall tillträda konventionens första och andra protokoll (yrkandena 5 och 6).

Förslag om att Sverige skall tillträda *Unescos konvention om skydd av det marina kulturarvet* har framförts i två motioner, nämligen Kr311 (mp) yrkande 3 och Kr238 (mp) yrkande 1. I den senare motionen finns även ett yrkande om att riksdagen skall tillkännage för regeringen att den snarast bör verka internationellt för att de nordiska länderna och EU-staterna också skall tillträda konventionen (yrkande 2).

Utskottets ställningstagande

Som utskottet konstaterade vid föregående riksmöte torde det vara otvetydigt att en omfattande olovlig handel med kulturföremål bedrivs och att denna handel kan medföra att många länder utarmas på sina kulturskatter.

Enligt utskottets uppfattning är det tillfredsställande att Sverige skall ansluta sig till *1970 års Unescokonvention*. Därmed anser sig utskottet kunna förutsätta att regeringen kommer att agera för att *andra länder*, främst de inom Norden och EU som ännu inte tillträtt konventionen, också skall göra det. Någon riksdagens åtgärd med anledning av motion Kr238 (mp) yrkande 7 torde inte vara erforderlig. Yrkandet avstyrks.

Utskottet kan inte heller tillstyrka förslaget om *ändring av nuvarande lagstiftning* i yrkande 8 i motion Kr238 (mp). Gällande lagstiftning har utförligt redovisats i det föregående. Enligt utskottets uppfattning är det inte påkallat med några lagändringar för närvarande. Sverige bör emellertid även i fortsättningen engagera sig och på olika plan verka internationellt för att kulturarvet i alla länder skyddas. Motion Kr238 (mp) yrkande 8 avstyrks därmed.

Då det gäller *Unidroitkonventionen*, som behandlas i två yrkanden i motion Kr238 (mp), kan nämnas att det för svensk del planeras att tillkalla en särskild utredare med uppgift att lämna förslag till de lagändringar som krävs för en anslutning till konventionen (uppgiften härrör från ovan nämnda promemoria från Kulturdepartementet). Resultatet av utredningen och regeringens överväganden med anledning av den bör inte föregripas. Utskottet finner inte heller att det finns skäl för Sverige att på nuvarande stadium – och innan beslut fattats om Sveriges tillträde – verka internationellt för andra länders tillträde till konventionen. Yrkandena 3 och 4 i motion Kr238 (mp) avstyrks.

Yrkandena 5 och 6 i motion Kr238 (mp) handlar om den s.k. *Haagkonventionen*. Av det föregående framgår att Sverige har tillträtt konventionen och dess första tilläggsprotokoll. Utskottet har inhämtat att frågan om Sverige

även skall tillträda konventionens andra protokoll bereds inom Regeringskansliet för närvarande. Något uttalande från riksdagens sida i denna fråga synes inte vara påkallat.

Mot bakgrund av att Sverige tillträtt konventionens första tilläggsprotokoll anser utskottet att det är naturligt att regeringen internationellt verkar för att även andra länder ansluter sig till detta protokoll. Något riksdagens tillkännagivande torde emellertid inte behöva göras i denna fråga. Utskottet anser inte heller att det finns skäl för riksdagen att göra ett tillkännagivande om att regeringen skall verka för att andra länder skall ansluta sig till konventionens andra tilläggsprotokoll, innan Sverige gjort det. Motion Kr238 (mp) yrkandena 5 och 6 avstyrks.

Förslagen i motionerna Kr238 (mp) yrkandena 1 och 2 samt Kr311 (mp) yrkande 3 rörande *Unescos konvention om skydd av det marina kulturarvet* avstyrks. Liksom vid föregående riksmöte hänvisar utskottet till den redovisning som lämnats i inledningen till detta avsnitt. Av redovisningen framgår att regeringen inte utesluter att Sverige trots de angivna problemen kan komma att ansluta sig till konventionen vid senare tillfälle. Riksdagen bör inte göra något uttalande till regeringen i denna fråga. Inte heller bör riksdagen göra något uttalande om regeringens agerande internationellt i fråga om andra länders tillträde till konventionen. Riksdagen bör således avslå motionerna Kr238 (mp) yrkande 1 och 2 samt Kr311 (mp) yrkande 3.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Kostnadsansvaret vid arkeologiska undersökningar (punkt 1) av Birgitta Sellén (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 1. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Kr246 och bifaller delvis motion 2002/03:Kr247.

Ställningstagande

När en fastighetsägare önskar uppföra en byggnad eller annan anläggning under vilken det anses finnas antikvariska fornlämningar tvingas utföraren av anläggningsarbetet att betala kostnaderna för detta, kostnader som ofta blir avsevärda. Den s.k. exploatören är ensam ansvarig för att bära de kostnader som kan uppstå vid en arkeologisk undersökning. Risken är stor att exploatören, för att undgå stora undersökningskostnader, frestas att förstöra påträffat fornfynd genom att gräva eller spränga bort det, vilket är en olaglig handling. På så vis kan ovärderliga historiska fynd för all framtid gå om intet. Det finns också uppgifter som pekar på att kommuner avstår från att bygga på grund av de höga kostnaderna för arkeologiska utgrävningar.

Mot denna bakgrund anser jag – i likhet med motionärerna bakom motionerna Kr246 (fp) och Kr247 (s) – att den statliga ersättning som utgår till exploatören skall förbättras, exempelvis genom att en fond bildas, från vilken exploatören kan söka medel för att möta kostnaderna i samband med utgrävningarna.

Med hänvisning till det anförda föreslår jag att riksdagen skall tillkännage för regeringen vad jag här framfört. Därmed bör riksdagen således bifalla motion Kr246 (fp) och delvis bifalla motion Kr247 (s).

2. Utbildning om kulturhistoriska lämningar i skogen (punkt 3) av Gunilla Tjernberg (kd) och Birgitta Sellén (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 2. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Kr208 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi konstaterar att viss utbildning kring fornlämningar i skogen redan förekommer. Enligt vår mening är det emellertid nödvändigt att både skogsvårdsstyrelser och länsstyrelser som är delaktiga i det praktiska arbetet med att bevara de kulturhistoriska lämningarna utökar denna utbildning. Den bör även erbjudas skogsägare och företag som erbjuder skogsbrukstjänster.

Med hänvisning till det anförda föreslår vi att riksdagen skall tillkännage för regeringen vad vi här framfört. Därmed bör riksdagen således bifalla motion Kr208 (kd) yrkande 2.

3. Översyn av kulturminneslagen (punkt 4)

av Gunilla Tjernberg (kd) och Birgitta Sellén (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Kr208 yrkande 1 och 2002/03:Mj425 yrkande 7.

Ställningstagande

Kulturminneslagen ger ett mycket starkt skydd för fornlämningar. Som redovisas i motion Kr208 (kd) har nya och värdefulla inventeringar lett till en kraftig ökning av antalet dokumenterade fornlämningar i skogslandskapet. Någon rätt till ersättning till markägaren för att brukandet försvåras finns inte i dag. Vi anser därför att en analys snarast bör göras av lagstiftningens effekter för skogsbruket. Analysen bör syfta till att kulturminneslagen skall kompletteras med en bestämmelse om att ersättning skall kunna utgå i de fall där markanvändningen avsevärt försvåras.

Med hänvisning till det anförda föreslår vi att riksdagen skall tillkännage för regeringen vad vi här framfört. Därmed bör riksdagen således bifalla motionerna Kr208 (kd) yrkande 1 och Mj425 (kd) yrkande 7.

4. Placering av fornfynd (punkt 6)

av Birgitta Sellén (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 6 borde ha följande lydelse:

6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2002/03:Kr336 yrkande 21, 2002/03:Kr357 yrkande 1 och 2002/03:N266 yrkande 11.

Ställningstagande

När fornyfynd av stort värde hittas placeras de i Stockholm på Statens historiska museum. Enligt gällande bestämmelser i kulturminneslagen kan Riksantikvarieämbetet överlåta statens rätt till fornyfynd på ett museum som åtar sig att vårda det på ett tillfredsställande sätt. Statens historiska museum har möjlighet att för viss tid låna ut föremål till museer.

I likhet med vad som anförs i motion Kr336 (c) anser jag att det inte är tillräckligt att konstatera att föremålen kan lånas ut. I stället bör enligt min mening fornyfynden permanent kunna visas på ett museum så nära fyndplatsen som möjligt. Givetvis skall det ställas krav på att museet i fråga kan garantera fyndets säkerhet. Regeringen bör därför göra en översyn av gällande regler och praxis i syfte att fornyfynd skall kunna visas nära fyndplatsen.

Med hänvisning till det anförda föreslår jag att riksdagen skall tillkännage för regeringen vad jag här framfört. Därmed bör riksdagen således bifalla motionerna Kr336 (c) yrkande 21, Kr357 (c, fp, mp) yrkande 1 och N266 (fp) yrkande 11.

5. Förvaltningen av kulturhistoriskt unika anläggningar (punkt 9)

av Lena Adelsohn Liljeroth, Anna Lindgren och Henrik Westman (alla m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 9 borde ha följande lydelse:

9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motion 2002/03:Kr220.

Ställningstagande

Liksom motionärerna bakom motion Kr220 (m) anser vi att endast två förvaltningsformer torde vara långsiktigt hållbara för att bevara vissa industriminnen och de få fortfarande levande och sammanhållna kulturmiljöer som är av nationellt intresse, nämligen genom offentligt övertagande eller bildande av objektsanknutna stiftelser. Den senare modellen finns beskriven i Kulturarvsutredningens betänkande Kulturregndomar och kulturföremål (SOU 1995:128). Som konstateras i motionen är alternativet offentligt övertagande dyrbart för samhället.

Med det nuvarande systemet för bidrag till kulturmiljövård kan det tomma skalet (byggnaden) i kulturmiljöerna hjälpligt bevaras, men inte det som skänker dem liv och innehåll, dvs. museal industriproduktion, inventariesamlingar, parker och kulturlandskap.

Vi anser att engångsbidrag till objektsanknutna stiftelser skulle kunna lösa ett antal centrala problem inom den nuvarande kulturminnesvården. En grundläggande förutsättning för ett sådant system är, som framhålls i motion Kr220 (m), att kontrollen över de medel som tillförs en stiftelse förbehålls

offentligt utsedda representanter i stiftelsens styrelse samt att ändamålet med stiftelsen tydligt reglerar utdelningen av avkastningen från fonden till objektet.

Vi föreslår i enlighet med motion Kr220 (m) att riksdagen tillkännager för regeringen att förordningen (1993:379) om bidrag till kulturmiljövård bör ändras så att det blir möjligt att tillföra en stiftelse kapital av sådan storlek att stiftelsen blir självbärande. Beloppet bör uppgå till högst 15 miljoner kronor. Denna typ av bidrag bör kunna utgå till ett mindre antal, från kulturhistorisk synpunkt nationellt prioriterade, anläggningar. Bidraget skall kunna tillföras en fond vars avkastning tillsammans med stiftelsens övriga intäkter är så stor att stiftelsen får kostnadstäckning för drift och långsiktigt underhåll.

Med hänvisning till det anförda föreslår vi att riksdagen skall tillkännage för regeringen vad vi här framfört. Därmed bör riksdagen således bifalla motion Kr220 (m).

Särskilda yttranden

Utskottets beredning av ärendet har föranlett följande särskilda yttranden. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Historiska lämningar på kyrkans mark (punkt 2)

Birgitta Sellén (c) anför:

Svenska kyrkan administrerar och fördelar den kyrkoantikvariska ersättningen (anslaget 28:27) som får användas för kulturhistoriskt motiverade kostnader i samband med vård och underhåll av kyrkliga kulturminnen. Riksantikvarieämbetet eller, efter Riksantikvarieämbetets bemyndigande, länsstyrelserna prövar frågor om bidrag som anvisas under anslaget Bidrag till kulturmiljövård (28:26).

Övergripande frågor som rör den kyrkoantikvariska ersättningen diskuteras bl.a. i de samrådsgrupper som har bildats på central och regional nivå mellan Svenska kyrkan och de kulturmiljövårdande instanserna. Jag vill understryka betydelsen av att gränsdragningen mellan den kyrkoantikvariska ersättningen och den ersättning som avser övriga kulturminnen tydliggörs i dessa sammanhang.

2. Utvecklingen inom kulturmiljöområdet (punkt 10)

Gunilla Tjernberg (kd) anför:

Jag vill påminna om att Kristdemokraternas budgetmotion (Kr371) avseende utgiftsområde 17 hösten 2002 innehöll ett förslag om en ökning med 4 miljoner kronor i förhållande till regeringens förslag av anslaget 28:26 Bidrag till kulturmiljövård. Bakgrunden till förslaget var det ständigt ökade behovet av kulturmiljösatsningar.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden

2002/03:Kr208 av Gunilla Tjernberg (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av en översyn av lagen om kulturminnen m.m.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om behovet av utbildning om kulturhistoriska lämningar.

2002/03:Kr220 av Lennart Hedquist och Nils Fredrik Aurelius (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att förordningen (1993:379) om bidrag till kulturmiljövård bör ändras på så sätt att det blir möjligt att avsätta upp till 15 miljoner kronor som en engångsersättning till sådana stiftelser som har till ändamål att säkerställa en långsiktig förvaltning av vissa, ur kulturhistoriskt perspektiv, särskilt unika anläggningar.

2002/03:Kr221 av Sven Bergström (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om bättre skydd av allmogeföremål.

2002/03:Kr231 av Sonia Karlsson (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kulturmiljövård.

2002/03:Kr232 av Tomas Eneroth och Carina Adolfsson Elgestam (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att ansöka om att uppföra Linnés födelsebygd som natur- och kulturobjekt på Unescos världsarvslista.

2002/03:Kr238 av Ingegerd Saarinen (mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen snarast bör tillträda Unescos konvention om skyddet för det marina kulturarvet (2001).
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen snarast bör verka i Nordiska rådet för tillträdande av de nordiska länderna och i EU för tillträdande av EU-nationerna till den i yrkande 1 nämnda konventionen.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen snarast bör tillträda Unidroitkonventionen om stulna eller illegalt exporterade kulturföremål från 1995.

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen snarast bör verka i Nordiska rådet för tillträdande av de nordiska länderna och i EU för tillträdande av EU-nationerna till den i yrkande 3 nämnda Unidroitkonventionen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen snarast bör ratificera Haagkonventionens (1954) andra protokoll från 1999 om skydd av kulturföremål i händelse av väpnad konflikt.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen snarast bör verka i Nordiska rådet för tillträdande och ratificering av de nordiska länderna och i EU för tillträdande och ratificering av EU-nationerna till den i yrkande 5 nämnda Haagkonventionens första och andra protokoll.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen snarast bör verka i Nordiska rådet för tillträdande av de nordiska länderna och i EU för tillträde av EU-nationerna till Unescos konvention om förbud mot och förhindrande av olovlig import, export och överförande av äganderätt avseende kulturegendom (1970).
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att regeringen snarast bör verka för en lagändring som kriminaliserar import av kulturföremål som exporterats illegalt från sitt ursprungsland.

2002/03:Kr246 av Linnéa Darell (fp):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kostnadsansvar vid arkeologiska fynd.

2002/03:Kr247 av Carina Adolfsson Elgestam och Tomas Eneroth (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om kostnadsansvaret vid arkeologiska utgrävningar.

2002/03:Kr283 av Jörgen Johansson (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att säkra Sättra Brunns kulturvärden genom statlig ersättning för överkostnader i samband med restaureringar samt för restaurering av överloppshus.

2002/03:Kr289 av Annelie Enochson (kd):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att till Riksantikvarieämbetet anmoda att byggnadsminnesförklara sjömärket "Valen" (Kalven 1:3) på Kalvsund i Öckerö kommun.

2002/03:Kr310 av Urban Ahlin (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett verksamt skydd för vårt historiska marina arv.

2002/03:Kr311 av Ingegerd Saarinen (mp):

1. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till skärpning av kulturminneslagen avseende kriteriet för fartygs förlisningstidpunkt så att lagens skydd utvidgas till att gälla vrak förlista för 50 år sedan eller mer, där inte ett tydligt ägandeförhållande föreligger.
2. Riksdagen begär att regeringen skall verka i Nordiska rådet och i EU för att fartyg som förlist för 50 år sedan eller mer, där inte ett tydligt ägandeförhållande föreligger, skall få skydd enligt relevant lagstiftning.
3. Riksdagen begär att regeringen snarast skall tillträda Unescos konvention om skyddet för det marina kulturarvet (2001).

2002/03:Kr312 av Lena Ek och Birgitta Carlsson (c):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att historiska lämningar på kyrkans mark vad gäller rätten att söka kostnadsbidrag jämföras med andra historiska lämningar.

2002/03:Kr313 av Anders G Högmark (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om placering av Carl von Linnés födelsehem med näraliggande omgivningar på Unescos världsarvslista.

2002/03:Kr336 av Birgitta Sellén m.fl. (c):

21. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om att säkerställa att fornfynd skall kunna visas nära fyndplatsen.

2002/03:Kr354 av Per-Olof Svensson m.fl. (s):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som i motionen anförs om Hälsingegårdarna som världsarv.

2002/03:Kr357 av Birgitta Sellén m.fl. (c, fp, mp):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att fornfynd skall visas så nära fyndplatsen som möjligt.

2002/03:MJ425 av Björn von der Esch m.fl. (kd):

7. Riksdagen begär att regeringen gör en översyn av lagstiftningen som kan öppna för möjlighet till ersättning för inskränkning i brukandet inom större fornlämningsområden.

2002/03:N266 av Helena Bargholtz (fp):

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att gotländska fornfynd skall förvaras på Gotland.